

ВЪПРОСНИК ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА ПОЛИЦЕЙСКИ СЛУЖИТЕЛИ КЪМ ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ И ОЦЕНКА НА НУЖДТА ОТ ОБУЧЕНИЯ

проект "Активни срещу насилието над жени"

ВЪВЕДЕНИЕ

Въпросникът за изследване на нагласите на полицейски служители към домашното насилие и оценка на нуждата от обучения се осъществява по проект АСФ 41/ „Активни срещу насилието над жени“, изпълняващ се с финансова подкрепа предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на ЕИП в партньорство с фондация „Общество и сигурност“. Проектът има за цел да просвети и активизира гражданското общество срещу насилието над жени в четири области включени в проекта - София- град, Силистра, Смолян и Сливен.

Фондация „Общество и сигурност“ е неправителствена организация в обществена полза, която работи за промяна на отношението на гражданите към служителите на МВР и изграждането на взаимно доверие и партньорство. Съвместната работа на фондация „Асоциация Анимус“ с фондация „Общество и сигурност“ способства за изследване на нагласите на полицаите към домашното насилие, както и за провеждане на обучения на полицейски служители за реакция при случаи на домашно насилие.

МЕТОДОЛОГИЯ

В допълнение към проведените в началото на проекта фокус групи с полицейски служители, екипът подготви и специален въпросник, отново насочена към полицаи, с цел събиране на допълнителна информация и достигане до по-голям брой хора. Въпросниците и анкетите като количествени изследователски методи позволяват да се събират данни за определени поведения или явления, които могат да получат количествено измерение (числа, проценти) и между различните променливи могат да се търсят взаимовръзки, корелации, да се подлагат на различни форми на статистически анализ. Те са методи на проучване, които се ползват широко в социалните науки – например с цел да се събират фактическа информация относно психологически и социологически конструкти (като мнения, ценности, очаквания, потребности) или демографски данни. Обикновено от подбрана извадка се събира информация, която да се ползва, за да се изгради представа за по-голяма таргетна група.

В случая въпросникът бе подготвен за попълване онлайн, като респондентите (броят попълнили) възлиза на 100 – извадка, която е достатъчно голяма, за да позволи извеждане на някои общи тенденции.

Въпросите бяха поделени в няколко категории:

Част 1: Обща информация относно техния професионален опит с проблема домашно насилие

Част 2: Нагласи и мнения по темата домашно насилие

Част 3: Потребности от обучение

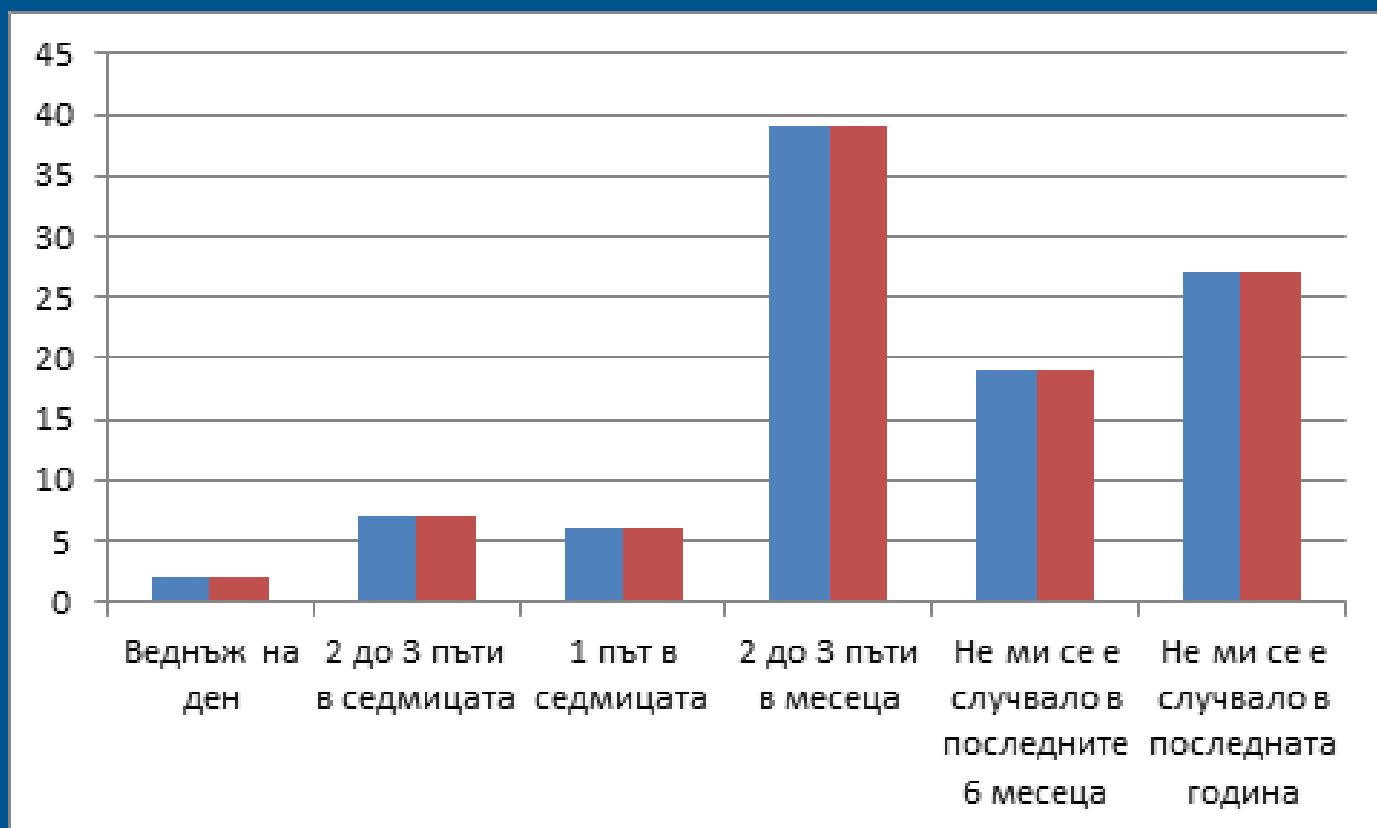
Част 4: Демографски данни

ЧАСТ ПЪРВА

ЧАСТ 1 : ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ ОТНОСНО ПРОФЕСИОНАЛНИЯ ОПИТ НА РЕСПОНДЕНТИТЕ С ПРОБЛЕМА ДОМАШНО НАСИЛИЕ

1.Честота на случаите

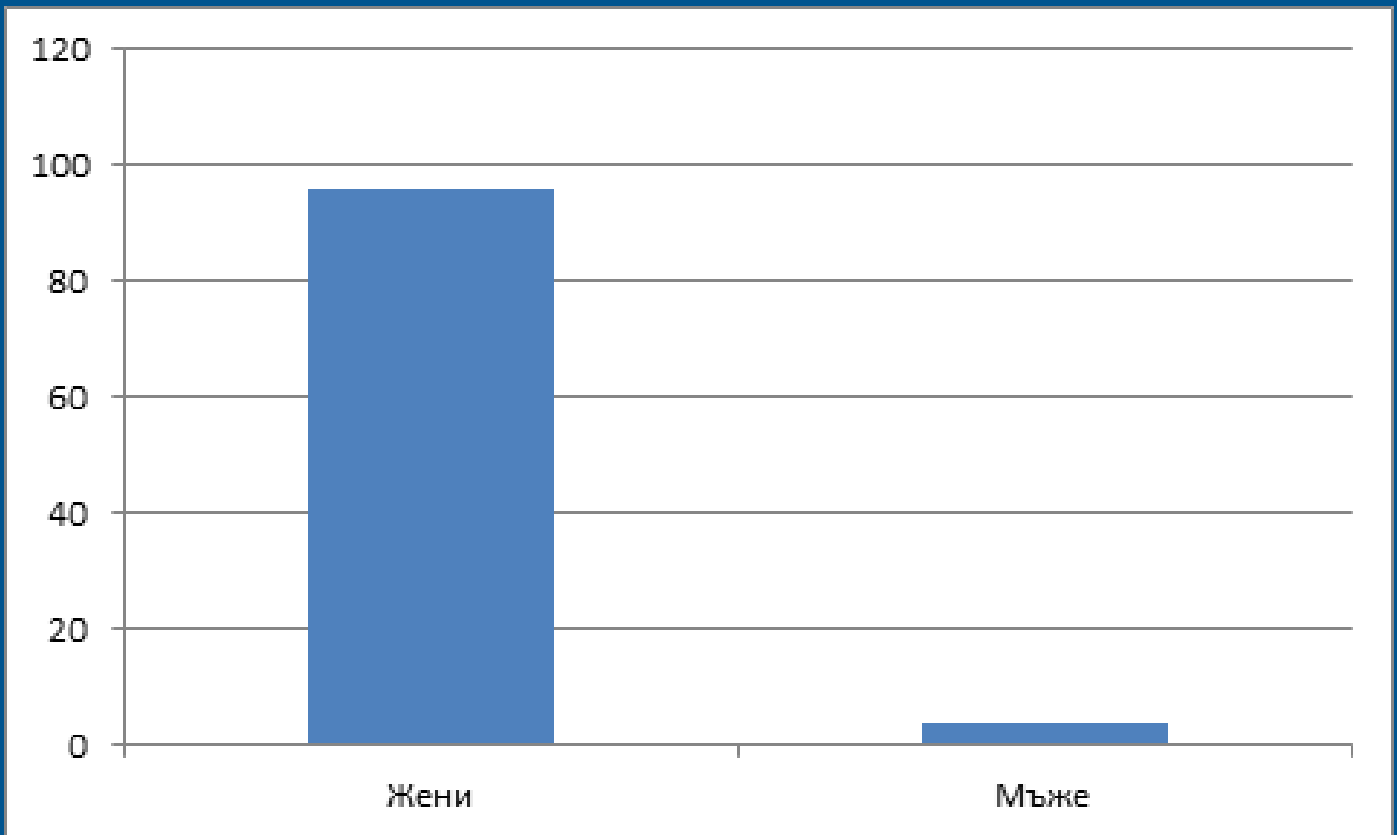
Повечето респонденти посочват, че работят сравнително рядко по случаи на домашно насилие – два или три пъти в месеца. Малък процент се сблъскват по-често с този проблем, 19 % сочат, че не са се сблъскали през последните 6 месеца, а почти една трета (27 %) – последната година. Възможно е професионалната им роля да предполага по-редки ситуации на непосредствена намеса в случаи на домашно насилие или някои от тези случаи да не са били разпознати като такива.

Графика 1: Колко често се налага да работите по случаи на домашно насилие във Вашата работа?

2. Пол на пострадалите

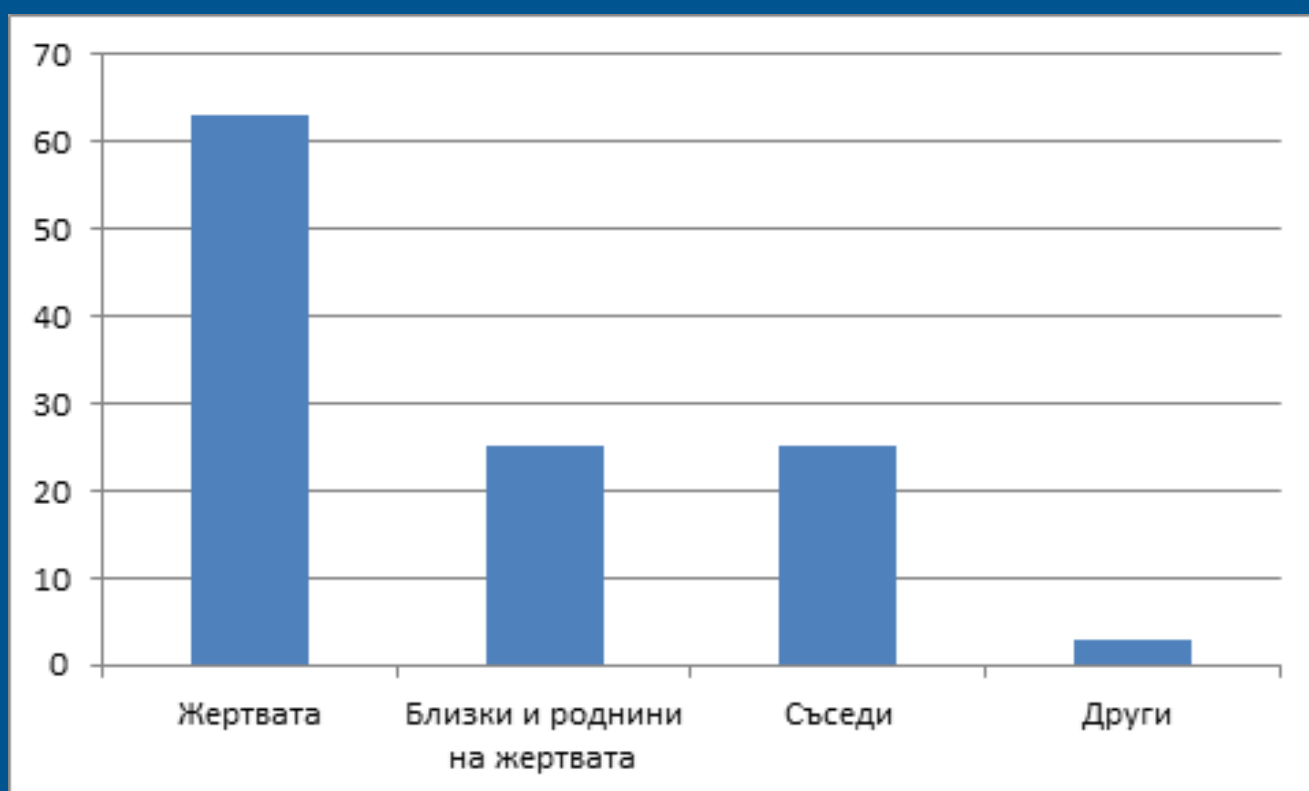
В опита на респондентите значително преобладават случаите на пострадали от домашно насилие жени – 96 (и 4 мъже). Това потвърждава много други данни от изследвания и от практиката – както че жените по-често стават обект на насилие (поради различни фактори), така и че мъжете са по-малко склонни да съобщават за подобни ситуации (или те са такива, че не предполагат намеса на полиция – например психическо насилие).

Графика 2: Пол на пострадалите

3. Кой съобщава за инцидентите?

Според респондентите това е най-вече самата жертва – в над 50 % от случаите. Това е обнадеждаваща информация – показва, че пострадалите са наясно със своите права, включително правото си да потърсят защита, и в немалко случаи са склонни да го направят. Следващи по честота са сигналите от близки и роднини, от една страна, и от съседни, от друга (равен процент в отговорите, виж Графика 3). Това също е обнадеждаващо – сочи ангажираност от околните, способност да разпознаят, че нещо нередно се случва и да реагират, търсейки връзка с институциите.

Графика 3: Кой най-често подава сигнала за домашното насилие?

4. Развитие на случаите

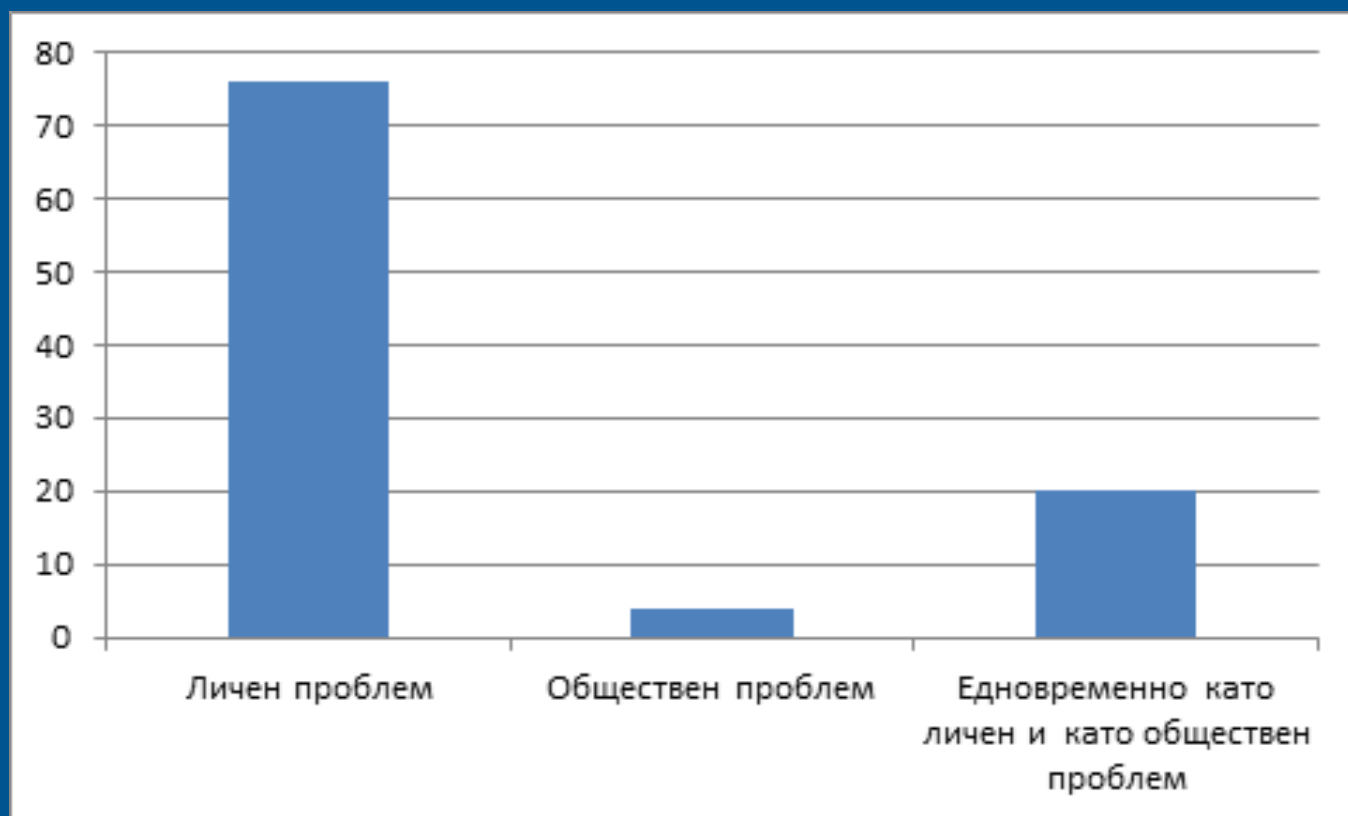
Една част от респондентите декларират, че не проследяват случаите и не са наясно какво е тяхното развитие – около една пета не могат да посочат какво се случва в последствие, но повечето имат подобна информация. Според техния опит в около една трета от случаите се стига до съд и се издава заповед за закрила (33 %). В немалко случаи обаче техният опит сочи, че пострадалите се отказват от показанията си и оттеглят жалбите си (виж Графика 4). Тази информация не е изненадваща – известно е, че напускането на ситуация на домашно насилие или търсене на по-трайно решение е много трудно за жертвите, те често минават през периоди на разколебаване (заради страх, икономически трудности или обещания от насилника, че ще се промени), което води до подобни оттегляния на жалби. Това може да бъде много фрустриращо за професионалистите, които се опитват да съдействат, обаче. Разбирането на динамиката на насилствените връзки и често амбивалентното поведение на пострадалите е начин да се намали подобна фрустрация.

Графика 4: Какво е най-често срещаното развитие с подадения сигнал за домашно насилие?

5. Как се възприема от обществото домашното насилие – като личен или обществен проблем?

Интересна е перспективата на полицейските служители по този ключов въпрос. Според техния опит продължава тенденцията то да се приема по-скоро като личен проблем (в 76 % от отговорите). Възприемането на тези форми на насилие като нещо лично, „битови инциденти” е честа пречка пред намесата, подаването на сигнал и прочее, както и предпоставка проблемът да не получава достатъчно обществено внимание и да се игнорира важноста на стратегии за неговото преодоляване на системно равнище. Тези отговори са базирани на опит на полицейските служители в общностите, в които работят, както и вероятно личните им впечатления, получени и извън работата.

ГРАФИКА 5: СПОРЕД ВАС ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ СЕ ВЪЗПРИЕМА ОТ ОБЩЕСТВОТО КАТО?

ВТОРА ЧАСТ

ЧАСТ 2: НАГЛАСИ И МНЕНИЯ ПО ТЕМАТА ДОМАШНО НАСИЛИЕ

Във втората част на изследването на респондентите бяха предложени серия от твърдения, свързани с домашното насилие, които да оценят според степента си на съгласие с тях. Таблица 1 представя твърденията и отговорите за всяко от тях. Какви изводи могат да се направят от тях?

От отговорите в тази част става ясно, че макар полицейските служители да споделят, че обществото като цяло нерядко си затваря очите пред проблема домашно насилие, те самите са по-скоро склонни да не го възприемат просто като битов, личен проблем, а като такъв, който не може да се реши само в семейството – по-малко от 10 % отговарят, че според тях трябва да се търси решение в семейството, според всички останали това не е така. Това е изключително важно от гледна точка на тяхната професионална роля – на хора, които да подкрепят търсенето на помощ, изнасяне на информацията за насилието извън семейството.

Интерес будят отговорите на твърдението Домашното насилие е проблем, по който трябва да работят по-скоро психолози и социални служби, не полицаи. Тук отговорите са относително равномерно разпределени между напълно съгласен, по-скоро съгласен и по-скоро несъгласен. Едва 11 респонденти са отговорили, че са напълно несъгласни. С други думи можем да допуснем, че самите респонденти в някаква степен си задават въпроса до каква степен случаите на домашно насилие са техен ангажимент – поне в аспектите на подкрепа на жертвата.

В тази връзка би могло при планирането на обучения да се заложат и теми като ролята на полицаия и взаимодействието и разпределението на ролите на различните служби и институции, които участват в борбата срещу домашното насилие – то е комплексен проблем и изисква комплексни решения на много нива, в този смисъл не е ангажимент само на една или друга институция. Широко одобрение и съгласие сред респондентите среща твърдението, че домашното насилие трябва да се приеме за криминално престъпление. Очевидно то е разпознавано от тях като достатъчно тежко и изискващо по-сериозни мерки и последици за извършителите.

По отношение на готовността за търсене на помощ от полицията от страна на пострадалите, преобладават отговорите, които показват скептицизъм – огромната част (85) са напълно или по-скоро съгласни, че пострадалите не желаят да се обръщат към полиция. Тези отговори може да показват техни преки впечатления или допускания на базата на професионален опит. В двата случая маркират проблем – трудно споделяне за проблема, непознаване на възможностите да се получи помощ от полицията или недоверие у пострадалите. Това са сериозни пречки пред търсенето – и получаването – на помощ, които изискват системна работа на различни равнища – особено на това на превенция, информирание, повишаване на осведомеността относно възможности, ресурси за жертвите и права.

По отношение на твърдението Няма значение дали полицията ще се намеси в случай на домашно насилие, защото жертвата така или иначе след това пак ще се върне може да се каже, че респондентите са в голяма степен раздвоени – относително еднакъв брой от тях са по-скоро съгласни и по-скоро несъгласни с него. Това повдига интересни въпроси – явно според немалка част от тях намесата на полиция или други служби няма да доведе до промяна в ситуацията

Подобни вярвания и нагласи могат да увеличат фрустрацията от работа по тежки случаи, които не намират бързо решение. Поради много фактори излизането от ситуация на насилие е трудно за пострадалите и често е нужно търпение и продължителна подкрепа. Отново в тази връзка може да се изтъкне значимостта на познаването и разбирането на динамиката на насилствените връзки, амбивалентността на пострадалите, факторите, които могат да ги връщат в ситуацията на насилие – така се повишава и способността на професионалистите да се справят със собствената си фрустрация, когато няма достатъчно бързо развитие по случаите или сякаш пострадалите правят крачка назад.

Преобладаващата част от респондентите декларира, че според тях в ситуации на домашно насилие обикновено и двете страни лъжат пред полицията. Това е интересно от изследователска гледна точка и може да отразява както конкретен опит в някои случаи, така и впечатления, формирани под влияние на предварителни представи и стереотипи относно (типичното) поведение на жертва и насилник, както и може би да е в резултат от цялостно по-трудната комуникация с жертви на насилие, които могат да звучат противоречиво и амбивалентно заради своята травма и обърканост, както и с хора в силно емоционално състояние, овладени от взаимен гняв. Това са хипотези, свързани с естеството на самия въпрос, които могат да се ползват при подготовката на обучения, в които да се заложи тема (или упражнения, казуси), свързани с вярването на жертвите и в кои случаи у тях се пораждаат съмнения и защо.

Темата несъмнено е важна за полицейските служители и беше отчетена и в проведените фокус групи.

По отношение на въпроса дали пострадалите от насилие са наясно със своите права и с ролята и правомощията на полицията, повечето респонденти отговарят по-скоро отрицателно (виж Таблица 1). Това беше проблем, на който участниците във фокус групите също обърнаха значително внимание – непознаването на правата и възможности и в тази връзка, нереалистичните очаквания към полицията. В по-цялостен план това поставя акцента върху необходимостта от повишаване на осведомеността сред по-широката общественост на различни нива – относно техните права, ако станат обект на насилие, каква помощ и подкрепа могат да получават и откъде, както и какви точно са задълженията и възможностите на полицията.

Дали към настоящия момент работата по случаи на домашно насилие е по-лесна в сравнение с началото на тяхната кариера е също интересен въпрос, целящ да оцени дали според тях комбинацията от натрупан опит и нормативни и други промени прави намесата в тези случаи по-лесна за служителите. Отговорите са по-скоро разнолики: като цяло повече са съгласни или по-скоро съгласни, че работата по случаи на ДН е по-лесна, но немалка част не се съгласяват и очевидно не приемат, че са създадени достатъчно обстоятелства, които да облекчат този процес.

Последното твърдение от тази част от въпросника цели да оцени дали са запознати със служби и програми за насочване и допълнителна помощ. Повечето респонденти са запознати, според техните отговори, напълно или в голяма степен. 20 % обаче декларират, че по-скоро не са, а 9 % - че въобще не са.

Това предполага предоставяне на допълнителна информация и акцентиране в рамките на обучения върху наличните услуги в общността и други ресурси, както и как точно и в кои случаи те могат да са от полза, тъй като нерядко хората са принципно наясно с даден ресурс, но без да познават някои специфики – в които случаи е уместно да се насочва натам и в кои – не, за кои таргетни групи е предназначен ресурсът и др.

	Напълно съгласен	По-скоро съгласен	По-скоро несъгласен	Напълно несъгласен
Повечето хора в обществото си затварят очите за проблема домашно насилие.	45	42	10	3
Домашното насилие е проблем, който е най-добре да се решава в семейството.	2	5	36	54
Домашното насилие е проблем, по който трябва да работят по-скоро психолози и социални служби, не полицаи.	24	29	34	11
Домашното насилие трябва да се приеме за криминално престъпление.	59	21	11	9
Повечето хора, които търпят домашно насилие, не желаят да се обърнат към полицията.	37	48	12	3
Няма значение дали полицията ще се намеси в случай на домашно насилие, защото жертвата така или иначе след това пак ще се върне.	10	36	35	18
И двете страни в ситуации на домашно насилие често лъжат пред полицията.	30	43	23	4
Пострадалите от насилие са наясно със своите права и с ролята на полицията.	6	25	43	26
Сега работата по случаи на домашно насилие е по-лесна/по-ефективна, отколкото в началото на моята кариера.	22	37	26	15
Познавам налични услуги и ресурси, които да предлага на жертва на насилие при необходимост.	28	41	20	9

ТРЕТА ЧАСТ: ПОТРЕБНОСТ ОТ ОБУЧЕНИЯ

В третата част от въпросника респондентите бяха попитани дали са участвали до момента в обучение по темата домашно насилие. Повечето от тях не са (виж Графика 6):

Графика 6: Участвал/а ли сте в обучение по темата за домашното насилие?

Малко повече от една трета от респондентите са взели участие в специализирано обучение, посветено на домашното насилие, което е сравнително малък дял. Регулярните обучения по различни теми и проблеми, с които полицейските служители се сблъскват, е залог за тяхната ефективност в работата по случаите, както и залог за по-малко професионален стрес и фрустрация, които лесно могат да се породят при среща с пострадали и травмирани хора.

Графика 6: Участвал/а ли сте в обучение по темата за домашното насилие?

Малко повече от една трета от респондентите са взели участие в специализирано обучение, посветено на домашното насилие, което е сравнително малък дял. Регулярните обучения по различни теми и проблеми, с които полицейските служители се сблъскват, е залог за тяхната ефективност в работата по случаите, както и залог за по-малко професионален стрес и фрустрация, които лесно могат да се породят при среща с пострадали и травмирани хора.

КОИ СА ОСНОВНИТЕ ТЕМИ, КОИТО РЕСПОНДЕНТИТЕ БИХА ЖЕЛАЛИ ДА ВИДЯТ ЗАСТЪПЕНИ В ПРЕДСТОЯЩИ ОБУЧЕНИЯ?

На първо място е темата Взаимодействие между институциите, които работят по случаи на домашно насилие – какви са правомощията на всяка от тях, какви задължения имат и в какви срокове следва да реагират. Изясняването на функциите на различните партньори в процеса на противодействие на домашното насилие и оказването на подкрепа на жертвите е несъмнено от ключова значимост и неяснотите тук могат да доведат до много объркване и затруднения. Кратко и стегнато предоставяне на информация относно линиите на взаимодействие и разпределението на ролите и отговорностите може да залегне в бъдещо обучение, както и да бъде засегнато на нивото на дискусии, казуси.

На второ място е темата за правомощията и задълженията на полицейските служители (в работата по случаи на домашно насилие – някои промени в нормативната база особено предполагат нейното допълнително засягане под формата на предоставяне на информация и даване на примери.

Обсъждането на конкретни случаи и алгоритми за действие е третата най-често избирана опция от респондентите. Както бе коментирано и в отчета от проведените фокус групи за участниците е изключително важно да се набляга на практически и интерактивни дейности – като работа по казуси и дискусии. Този извод се потвърждава и тук.

На следващо място се нарежда споделянето на добри практики – нещо, което идва като продължение на идеята за акцент върху практически и интерактивни похвати. Обменът на добри практики както дава възможност за пряко получаване на идеи и насоки за действие, така и за групови дискусии, доразвиване на идеи и надграждане.

Следва темата за принципите на комуникация с пострадали от насилие и травмирани хора. Тя е посочена малко по-рядко от останалите теми, но все пак почти половината респонденти са избрали и нея. Тази тема винаги е ключова, за да се спечели доверието на пострадалия и насърчи неговата или нейната готовност да предприеме и последващи действия. Ето защо тя традиционно се засяга във всяко едно подобно обучение. Отдаването на предимство на някои по-процедурни предложени теми от страна на респондентите индикира не толкова, че тема за комуникацията е по-маловажна, колкото, че вероятно срещат много трудности на нивото на процедури и взаимодействие между различните институции и служби, затова и подобни теми изпъкват.

Какво би представлявало интерес за вас по време на бъдещо обучение?

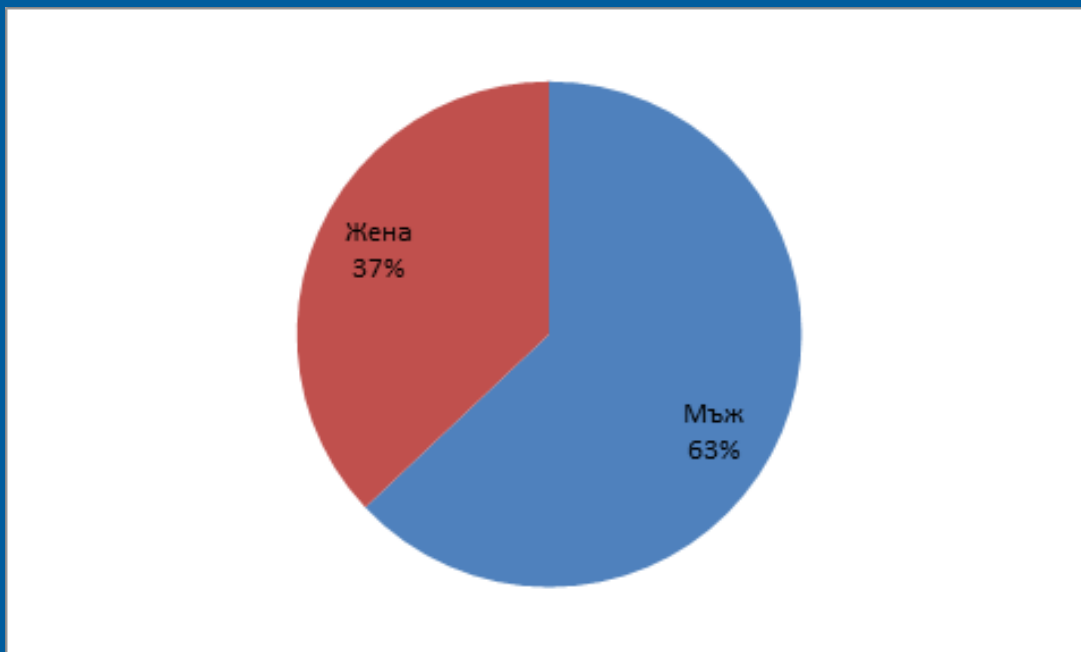
Графика 7: Теми за обучение

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ

ДЕМОГРАФСКИ ДАННИ

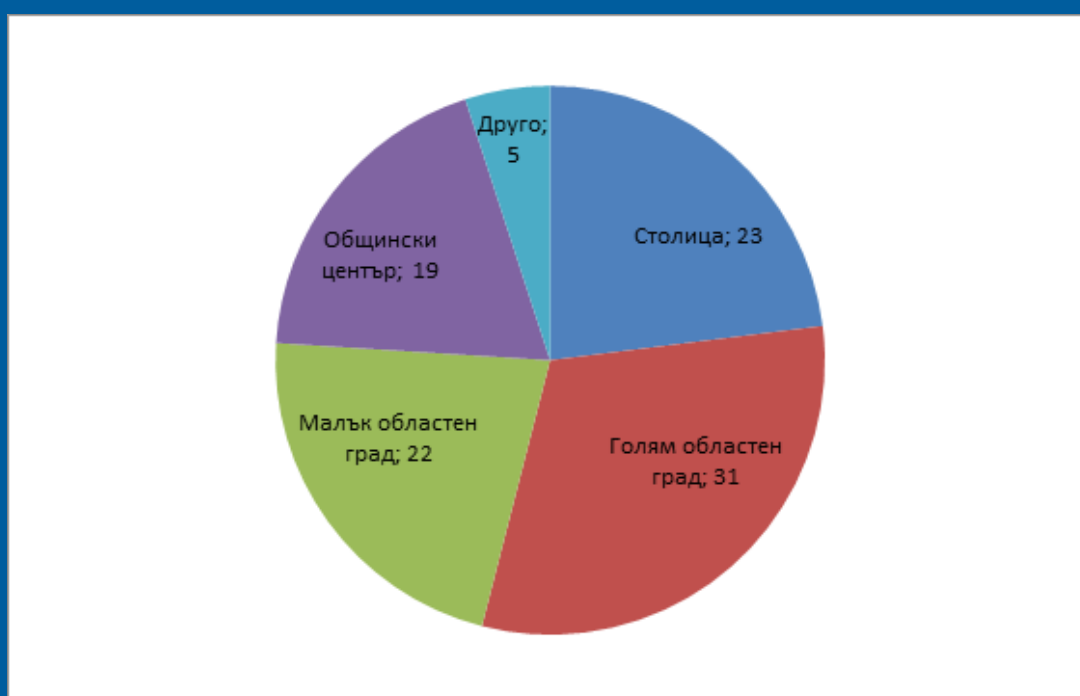
В последната част на въпросника събрахме информация за различни демографски характеристики на респондентите, които са изложени в Графики 8, 9 и 10.

От Графика 8 е видимо, че повечето участвали в проучването са мъже – 63 %. Това не е изненадващо, в системата на полицията преобладават служители от мъжки пол. В проведените в началото на проекта фокус групи също значително преобладаваха участниците мъже.

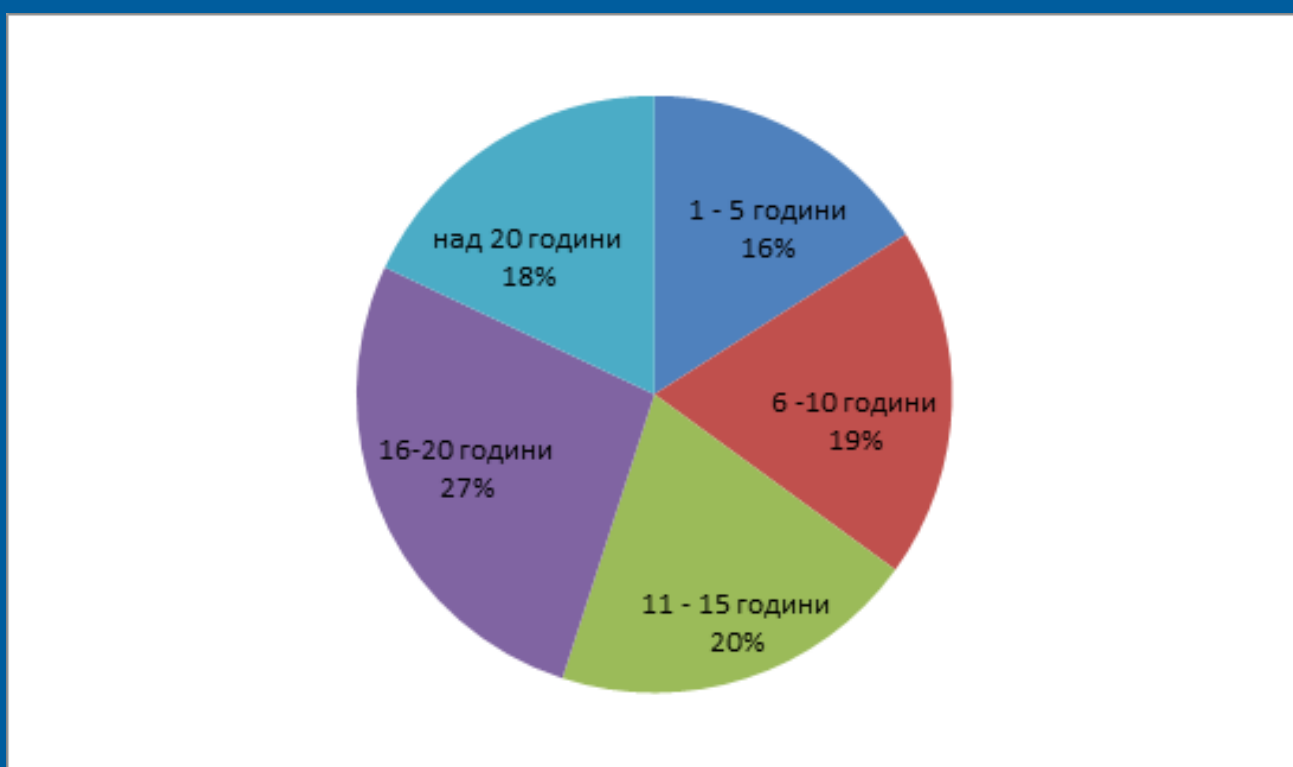
Графика 8: Разпределение на респондентите по пол

Разпределението им по населено място (виж Графика 9) показва добро представяне на различните опции – столица, голям областен град, малък областен град, общински център, друго. Тоест въпросникът е успял да достигне и събере отговори от полицейски служители, които работят в различни контексти и населени места, не само столицата или големите градове, което особено ценно от гледна точка на представителност.

Графика 9: Разпределение на респондентите по населено място

Респондентите притежават като цяло продължителен опит в полицията, както Графика 10 показва: малка част от тях имат опит под пет години, повечето имат зад гърба си години опит, което означава, че притежават по-широк поглед върху проблема имали са досег до повече случаи и са се сблъскали вероятно и с различни типове предизвикателства, свързани с тези случаи. Имали са също така и възможността да проследят как различни промени в нормативната база или подхода на работа се отразяват върху пряката работа на полицаите по случаи на домашно насилие.

Графика 10: Трудов стаж на респондентите в системата на полицията

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ:

Полицейските служители разпознават домашното насилие като сериозен проблем, с който те в различна степен на честота се сблъскват регулярно, но според тях обществото като цяло не оценява напълно сериозността на проблема и го възприема като по-скоро личен, битов такъв. Това несъмнено усложнява работата на полицията, както и като цяло готовността на хората, попаднали в ситуации на тормоз, да търсят помощ или да сигнализират, ако стават свидетели.

Повишаването на информираността сред гражданите относно техните права, включително на закрила от насилие, както разясняване на правомощията и възможностите на полицията в това отношение се разпознават като важни и значими от респондентите.

От друга страна самата работа по подобни случаи носи редица предизвикателства и може да бъде фрустрираща поради различни особености на поведението на пострадалите като амбивалентност, оттегляне на жалби, противоречиво поведение и прочее, които са резултат от спецификата на динамиката на отношенията, в които има насилие, или следствие на травма.

От гледна точка на потребността от обучения могат да се направят няколко извода:

Много полицейски служители не са преминавали специализирани обучения, посветени на домашното насилие. За да бъдат максимално ефективни в работата си по тези случаи и за да се намали риска от фрустрация и професионално прегаряне регулярните обучения могат да бъдат особено полезни, както и наличието и лесния достъп до обучителни материали.

Правомощията на различните институции и служби, които работят по проблема домашно насилие, и възможностите за взаимодействие между тях са от централен интерес за респондентите – това е тема, към която те заявяват подчертан интерес.

Възможността за дискусии и интерактивния подход са предпочитани по отношение на провеждането на обучения.

Обмяната на опит и добри практики е също от особена важност и интерес за полицейските служители. В този смисъл работата по казуси и примери може да служи както за основа на някои по-теоретични представяния, така и на обсъждания и обмен на идеи и практически опит.

Пред полицейските служители често стои въпросът дали участниците в ситуации на домашно насилие казват истината или лъжат с цел изгода или zlepоставяне на другия. Запознаване в по-голяма дълбочина с динамиката на домашното насилие, типичните реакции на пострадалите, включително пост-травматичния стрес, различните причини, които ги карат да се връщат в ситуациите на насилие, може да улесни разбирането на поведението на пострадалите дори ако изглежда на пръв поглед объркващо.

Въпросникът е част от дейността: "Изследване, мониторинг и анализи" по проект "Активни срещу насилието над жени"

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от фондация „Асоциация Анимус“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България”

Iceland
Liechtenstein
Norway

Active
citizens fund

Фондация
асоциация
анимус

Фондация
ОБЩЕСТВО и
СИГУРНОСТ

Изследователи: д-р Донка Петрова
Надежда Стойчева